

MEGTEREMTENI AMERIKÁT

A „keresztény alapítású Amerika” mítoszának születése és hatása jelenkorunk keresztény nacionalista mozgalmára

Nagy Szabolcs

ORCID: 0009-0007-1945-9718

DOI: 10.56037/978-963-646-400-4.09

Evangelikus Hittudományi Egyetem

doktorandusz

E-mail: nagyszabolcsroland@gmail.com

Mikortól datálható az Amerikai Egyesült Államok története? 1776-tól, amikor a Függetlenségi nyilatkozatot aláírták? 1492-től, amikor a kontinenst felfedezték? 1619-től, amikor az első rabszolgákat szállító hajót elindítják? Vagy 1630-tól, amikor az első keresztény telepesek megérkeznek, hogy felépítsék a „hegyen épült várost”? Utóbbi az amerikai kereszténységben – különösen is a keresztény nacionalista politikai mozgalomban – szignifikáns szerepet játszik, hisz az esemény köré kialakult mítosz megerősíti azt a kreált, megteremtett identitást, hogy az Egyesült Államok a kereszténység istene által életre hívott nemzet, amelynek küldetése van a világban. A tanulmány az első puritán telepesek megjelenéséről, a történetük körül kialakult mítoszból és ennek a teremtett és fenntartott speciális identitásnak a múltjáról, jelenéről és jövőjéről szól. Célja, hogy jobban megértsük azokat a történelmi és teológiai folyamatokat, amelyek folyamatosan újraértelmeződnek a társadalmi és politikai változások tükrében.

Kulcsszavak: Amerikai Egyesült Államok / keresztény nacionalizmus / kereszténység és politika / nemzeti identitás / hegyen épült város / bibliai hatástörténet

CREATING AMERICA

Examining the Birth of the Myth of America Founded as a Christian Nation and its Impact on Today's Christian Nationalist Movement

When does the history of the United States of America begin? In 1776, when the Declaration of Independence was signed? In 1492, the year the continent was discovered? In 1619, when the first ship carrying slaves was launched? Or in 1630, when the first Christian settlers arrived to build the „city on a hill”? The latter plays an important role in American Christianity, particularly in the Christian nationalist political movement since the myth surrounding the event reinforces the created identity that the United States is a nation called into being by the God of Christianity with a mission in the world. This paper looks at the emergence of the first Puritan settlers, the myth that has grown up around their story, and the past, present, and future of this particular identity that has been created and sustained. Its aim is to broaden our understanding of historical and theological processes that are constantly being reinterpreted in the light of social and political change.

Keywords: United States of America / Christian nationalism / Christianity and politics / national identity / city on a hill / biblical reception history

2019. augusztus 18-án jelent meg a New York Times különkiadása, a *The 1619 Project*.¹ Ez a százoldalas kiadvány esszéken és irodalmi alkotásokon keresztül mutatta meg azt, hogy egy újfajta kiindulópontja is lehet az Amerikai Egyesült Államok történelmének: az 1619-es év, amikor az első rabszolgatartó hajók megérkeztek a brit alapítású Virginia gyarmat területére. Bár már korábban, a 15. század legvégén szállítottak rabszolgákat a kontinensre a gyarmatosítók, a projekt mégis ezt a dátumot jelöli meg jelentős mozzanatként, amely már szervesen hozzátartozik a modern Amerika születéséhez. Az 1619-es projekt célja ugyanis az, hogy megmutassa, milyen kulcsfontosságú szerepet játszottak a fekete amerikaiak, illetve az ő elnyomásuk és kizsákmányolásuk köré kialakított rabszolgaság intézménye az ország múltjának és jelenének alakulásában. A nemes céllal létrejött kezdeményezést azonban hamar kritikák érték, amelyek közül a legerősebb arra irányult, hogy a projekt a kifejezetten komplex történelmi folyamatokat túlságosan is leegyszerűsíti,

¹ The 1619 Project. *The New York Times Magazine*, <https://www.nytimes.com/interactive/2019/08/14/magazine/1619-america-slavery.html>.

és kizárólag egy oldalról, a rasszizmus felől közelít meg. Bármennyire érdekfeszítő a *The 1619 Project* körüli diskurzus, ennek a tanulmánynak nem tárgya az igazságszolgáltatás, ellenben a projekt és az arra érkező reakciók remek lehetőséget adnak arra, hogy megvizsgáljuk, mi is a nemzet, hogyan tekintenek magukra egy adott nemzethez tartozók, és hogy a nemzet eredetéről kialakult narratívák a nemzeti identitásnak milyen elemeit teremtik, erősítik meg vagy éppen lehetetlenítik el. Először bemutatom, hogy mi a nemzet, és hogy milyen nemzeti mítoszok határozzák meg az amerikai kereszténység nemzeti identitását, majd azt vizsgálom, hogy a meghatározó mítoszok közül egy milyen kiemelt hatással bírt jelenkorunk politikai folyamataira, különös tekintettel a keresztény nacionalizmus politikai mozgalmára.

Mi a nemzet?

Erre a kérdésre, illetve a fogalom meghatározására kereste a választ a 19. században élő francia gondolkodó, Ernest Renan.² Fontos megemlíteni, hogy ezt elsősorban olyan indíttatásból tette, hogy reagáljon a német és francia történészek közötti konfliktusra, ugyanis a németek által elfoglalt francia területek kapcsán komoly vita indult el arról, hogy mit jelent a nemzet, és mennyire objektív vagy szubjektív szempontok határozzák meg azt, hogy mely területek melyik nemzethez kell, hogy kapcsolódjanak. Jól jelzi ez azt, hogy a nemzet fogalmáról való gondolkodást óhatatlanul is befolyásolja az adott korszak politikai klímája. A keresztény teológiában elsősorban a *Jézus élete* című vitatott könyvéről híres szerző a nemzet legfontosabb alkotóelemének a „közös múlt és közös jövő elképzelése által teremtett szubjektív együvé tartozás érzését” tekintette. Erről a következőképpen ír:

„A nemzet lélek: szellemi alapelv [...]. Az egyetlen roppant szolidaritás, melynek lényeges alkotóelemét jelentik azok az áldozatok, amelyeket őseink hoztak és azok, amelyeket mi vagyunk készek meghozni a jövőben. Feltételezi a múltat; de a jelen foglalata, ama kézzelfogható tény következtében, hogy valamennyien világosan kifejezzük szándékunkat: folytatni kívánjuk a közös életet. Egy nemzet léte mindennapos népszavazás, mint ahogy az egyén léte az élet folyamatos igenlése.”³

Renan gondolatában erőteljesen fogalmazódik meg az, hogy egy nemzet létezése elválaszthatatlan annak történelmétől és azoktól az elődöktől, akik formálták azt.

² KÁNTOR 2014, 61–66. o.

³ RENAN 1995, 171–187. o.

Hasonló következtetésekre jut a 20. század elején az elsősorban urbanizációval foglalkozó amerikai szociológus, Luis Wirth is, akinek munkája nyomán a nemzet fogalmában szintén ezt a kettősséget láthatjuk meg: egyrészt szükség van a közös történelmi örökségre és származásra, amely legitimálja, hogy az adott közösség uralkodhat egy terület felett; másrészt kell egy közös cél, amelyet a nemzeten belül mindenki magáénak vall.⁴ Ezeket a gondolatokat erősíti meg a nemzet kifejezés definíciójának egyik legfontosabb alakja, a brit szociológus Anthony D. Smith is, aki a nemzet létezésének a következő kritériumait állítja fel: kell egy meghatározott terület, amelyet hazának lehet nevezni; kell egy közös elgondolás a történelmi emlékekről és mítoszokról; kell egy egységesített kultúra; kell az, hogy a közösség tagjainak legyen lehetősége a tulajdonhoz és a munkához; és kell, hogy legyenek törvényi rendelkezések és intézmények, amelyek mindenkire ugyanolyan mértékben vonatkoznak.⁵

A nemzet fogalmáról alkotott társadalomtudományi elméletek többféle perspektíváról is beszámolnak (funkcionalista, konstruktivista, genealógiai és racionalista), mi azonban a közös történelmi emlékezet fontosságát tovább vizsgálva kizárólag a konstruktivista irány felé mozdulunk el. Pontosabban egyetlen kiemelkedő politológus és történész munkáját említve, aki a modern nemzetekről mint *elképzelt közösségekről* beszél, amelyeket elsősorban a közösnek vélt nyelvből, szimbólumrendszerből, értékekből és narratívákból kialakult nemzeti identitás határoz meg.⁶ Benedict Anderson szerint a közös történelmi narratívák vagy úgynevezett nemzeti mítoszok különösen fontosak egy nemzet önértelmezése szempontjából, hisz ezek definiálják, hogy egy ország lakosai honnan származtatják és milyennek látják önmagukat honfitársaik vagy éppen a globális világ egésze szemében. Ez együtt jár azzal is, hogy amikor bizonyos történelmi események mítosszá válnak a közösség számára, elhagyják a történelmi tények biztos talaját. Azok a részletek, amelyek megszilárdítják a nemzeti identitást, hangsúlyossá válnak; azok a történelmi ismeretek azonban, amelyek gyengítik azt, elrejtődnek és elfelejtődnek.⁷ Az 1619-es évről megemlékező projekt éppen ezeket az elrejtett történeteket állította középpontba, megkérdőjelezve a nemzet eredetével kapcsolatos, régóta fennálló hiedelmeket annak reményében, hogy azok újrafogalmazódhassanak, illetve párbeszédet indítva arról, hogy mit is jelent ma amerikainak lenni egy ilyen történelmi örökség és emlékezet tükrében.

⁴ KAROLEWSKI–SUSZICZKY 2011, 16. o.

⁵ Uo.

⁶ ANDERSON 2006.

⁷ ABIZEDEH 2004.

Nemzeti identitást teremtő mítosz

Mi az a nemzeti mítosz az Amerikai Egyesült Államokban, amely a projekt megálmodói szerint kritikai vizsgálatra szorul? A dátum 1776. július 4. Az alapító atyák – az amerikai függetlenségi háború vezetői, illetve az ország politikai rendszerének kiötlői – aláírják a *Függetlenségi nyilatkozatot*, amelyben kihirdetik, hogy az Amerikai Egyesült Államok független és szuverén államként elválik a brit királyságtól. Ebben a nyilatkozatban fogalmazódnak meg a legfontosabb amerikai értékek: „minden ember egyenlőként teremtetett”, „az embert teremtője olyan elidegeníthetetlen jogokkal ruházta fel”, mint az élet, a szabadság vagy a boldogság, illetve, hogy az egész nép felett a világ „Legfelsőbb Bírója” uralkodik.⁸ A Thomas Jefferson által megszövegezett dokumentum egy olyan nemzeti identitás kialakításában segített, amelyben a szabadságért folytatott, vég nélküli küzdelem és a közös célért a különbözőségeket is félretévő egységre törekvés dominál. Peterecz Zoltán azonban az amerikai kiválóságtudatról szóló könyvében a *Függetlenségi nyilatkozat* szövegéről úgy ír, hogy az nemcsak egy belső identitást erősít meg, hanem vele egy egész világra kiterjedő célt is megfogalmaz:

„...a cél nem csupán az itteni lakosok szabadsága és függetlensége – az amerikaiak az egész emberiség ügyéért szállnak síkra. Ők az új embertípus, isteni felhatalmazással, akik oldalán ott áll a jövő, akiket igazolni fog a történelem, és minden lépésük és tettük ezt a végső célt hivatott elérni: megteremteni a lehető legnagyobb az egyén által élvezhető szabadságot és jólétet, amely követendő példává válik az egész földkerekség számára.”⁹

Honnan ered mégis ez az isteni felhatalmazás, amely már a *Függetlenségi nyilatkozat* szövegében, még ha nem is annyira egyértelműen, de tetten érhető? Erre egy korábbi, eddig meg nem nevezett kiindulópontot vizsgálva kapunk választ.

1630. április 8-án John Winthrop, Massachusetts állam kormányzója ígehirdetést tartott az Angliából Amerikába tartó Arbella fedélzetén, amelyet ma legtöbbször *A keresztény irgalmasság modellje (Model of Christian Charity)* címen emlegetnek.¹⁰ Az ígehirdetés másik nevét (*Hegyen épült város*) Máté evangéliumából kapta, amelyet Winthrop idéz: „*Nem rejthető el a hegyen épült város.*” (Mt 5,14) Winthrop ígehirdetésének befejező szakaszában beszél arról, hogy ennek az új kolóniának, amelyet Massachusettsben fognak kialakítani, hegyen épült városnak kell lennie.

⁸ Az Amerikai Egyesült Államok népének *Függetlenségi Nyilatkozata*. Ford. Vecseklőy József. <https://mek.oszk.hu/02200/02256/02256.htm>.

⁹ PETERECZ 2016, 112. o.

¹⁰ WINTHROP 1630.

A hegyen épült város

Mit jelent ez? A bibliai kép a szövetségkötésre utal, pontosabban annak következményére: a nép, amely mellett Isten áll, betölti világosságával a Földet.¹¹ A gondolat, hogy a választott nép mindenki másnál kiválóbb, már Ézsaiás prófétánál is megjelenik: „Én, az Úr, elhívtalak az igazságért, én fogom a kezedet. Megőrizlek, és benned ajándékozom meg szövetségemmel népemet, világosságommal a nemzeteket. Nyisd meg a vakok szemeit, hozd ki a börtönből a foglyokat, a fogházból a sötétben ülőket!” (Ézs 42,6–7) Máté evangéliumában ez a tanítványsággal van összekötve: az Jézus tanítványa, aki világosságként ragyogja be a világot.¹² Jézus részletes utasításokat ad a tanítványoknak arról, hogy ez hogyan valósuljon meg. Ennek legtisztább példája a Hegyi beszéd, amelyet Winthrop idéz puritán közösségének.

A puritánok hitték, hogy szent küldetésük létrehozni Amerikában az „új Izraelt”, mivel az utazás számukra kiemelt felelősséggel jár: Isten követeként járni az addig ismeretlen területeken.¹³ Egyfajta kiválasztottságot jelentett ez, amely Istennel kötött szövetséggel járt együtt. Erősítette ezt a tudatot a puritánok tipologikus bibliaértelmezése is. Amikor a pusztai vándorlásról olvastak, a végeláthatatlan, veszélyes tengert látták maguk előtt. Amikor a nagy, elnyomó hatalmakról vagy ellenséges törzsekről esett szó, tudták, hogy itt a birodalomra vagy az Amerikában élő őslakosokra kell gondolni. Ez egyfajta történetiségbe helyezte bele a közösséget, amelynek teológiai jelentősége az, hogy ők Isten hosszú ideje tartó tervének kivitelezői. Winthrop erre a szövetségre épít igehirdetésében:

„Ha az Úrnak úgy tetszik, hogy meghallgasson minket, és békességben eljuttat az áhított helyre, akkor jóváhagyta ezt a szövetséget, megpecsételte a mi küldetésünket, és szigorú módon elvárja a benne foglalt cikkelyek teljesítését. Ha elhanyagoljuk ezeknek a cikkelyeknek a követését, amelyeket felvetettünk, és álságosak vagyunk Istenünk előtt [...], akkor az Úr biztosan haragra kel velünk szemben, bosszút áll népén, és akkor megismerjük a szövetség megsértésének árát.”¹⁴

Winthrop ezután részletezi is, hogy melyek azok a „cikkelyek”, amelyeket a közösségnek követnie kell. Tartalmazza az egymás iránti kedvességet, nyitottságot, türelmosséget; a közösséggel való együtt szenvedést, együtt öröendezést, együtt munkálkodást és azt is, hogy mindenben egy emberként, egy testként kell eljárni.

¹¹ BETZ 1995, 160–162. o.

¹² POWELL 2009, 116. o.

¹³ GORSKI 2017, 38–39. o.

¹⁴ WINTHROP 1630.

A szövetséget, amelyet Istennel kötöttek, csak így lehet végrehajtani. Így születik meg a hegyen épült város, amelyre majd mindenki tekintete rászegeződik.

Az Amerikába érkező telepesek hasonló küldetéstudattal kezdtek neki a munkának. Az új kolóniák alapító okiratai ezt a vallásos nyelvezetet tükrözik. A leg híresebb ezek közül a Mayflower-egyezmény, amelyet 1620. november 11-én írtak alá az Amerikába tartó hajón, hogy megalapítsák a plymouthi kolóniát.¹⁵ A hajón tartózkodók nagy része Angliából menekült, ahol puritán elköteleződésük miatt üldözték őket. Az egyezmény fogadalmakat tartalmaz arra nézve, hogy az új kolónia milyen irányvonal mentén fog működni, és mindezeket az alapelveket – Isten nevében – hogyan fogják betartani.¹⁶ Bár az egyezménynek kisebb jelentősége van az amerikai társadalom életében, mint a *Függetlenségi nyilatkozat*nak, mégis egyfajta nemzeti, etiológiai mítosz szerepét tölti be, hisz kiderül belőle, hogy az ország első építőelemeinek lerakói közül sokan gondolták úgy, hogy az Amerikai Egyesült Államok isteni küldetéssel rendelkezik, „Isten dicsőségére és a keresztény hit előmeneteléért” küzd, amely kiemeli a többi nemzet közül.

A Mayflower-egyezmény jelentőségét jól érzékelteti az 1952-es *Plymouth Adventure* című film, amelynek történetében egy szerelmi háromszög áll a középpontban, az igazi csúcspont mégis akkor jön el, amikor a hajón aláírják az egyezményt.¹⁷ A kamera alulról veszi az aláíró férfiakat, a fény felülről világítja meg őket. William Brewster, a közösség egyik vezetője megszólal: „Nem vagyunk egyedül ebben a szobában. Isten is itt van. Mikor az ember előre tart, egy lépéssel közelebb kerül a benne élő istenség beteljesítéséhez.” A film Gardella szerint azt a kulturális konszenzust mutatja be, hogy az Amerikai Egyesült Államokban egyesül mindaz, ami szekuláris és ami szent. Az egyezmény és a róla készült film egyaránt Istentől kapott ajándékként tekint az egyéni szabadságra és a demokratikus kormányzásra. Ennek összességéről revelatórikusan ír az amerikai demokráciáról író 19. századi filozófus, Alexis de Tocqueville: „Az amerikaiak elméjében olyannyira összekeveredik a kereszténység és a szabadság, hogy szinte lehetetlen az egyiket a másik nélkül megértetni velük.”¹⁸

A John Winthrop igehirdetésében használt bibliai kép, a hegyen épült város számos politikai beszédben megjelenik az Egyesült Államok történetében. Használata azonban kettős, és rendszerint aszerint alakítódik, hogy a hegyen épült város képe nék éppen melyik bibliai hagyományára van szükség. Ugyanis ez a kép nemcsak

¹⁵ GARDELLA 2014, 31–37. o.

¹⁶ *A Mayflower-egyezmény, 1620. november 11.* In: BÓDY–URBÁN 2001, 55. o.

¹⁷ *Plymouth Adventure* (1952), rend. Clarence Brown.

¹⁸ TOCQUEVILLE 1993, 420. o.

Máté evangéliumában, hanem a Jelenések könyvében is megtalálható (Jel 21–22).¹⁹ Ebben ez a város, az új Jeruzsálem eszkatologikus vízióként jelenik meg, amely tele van Isten dicsőségével és ragyogásával. A város fala magas, a legértékesebb drágakövek ékesítik, utcája aranyból van. Templom nincs a városban, mert maga Isten a templom, aki szüntelenül jelen van. Nincsen éjszaka sem, mert egész nap Isten dicsősége világítja meg a várost, így az jó messziről is látható. A kapukat nem zárják be, azonban „*az ebek, a varázslók és a paráznák, a gyilkosok és a bálványimádók*”, tehát akik utálatosak Isten szemében, azok nem juthatnak be. A város közepén áll az élet fája, amely mindig gondoskodik élelelről. Az új Jeruzsálemről szóló próféciát maga Jézus mondja a Jelenések könyvében, innen származik a híres mondat is: „*Én vagyok az Alfa és az Ómega, az első és az utolsó, a kezdet és a vég.*” (Jel 22,13)

A két előfordulás értelmezési és politikai használata közötti különbség hangsúlyos: a hegyen épült város lehet elérendő végcél, amelyért a nemzetnek töretlenül törekednie kell, és amelynek tükrében folyamatosan vizsgálnia kell magát, hogy éppen hol is tart ebben a törekvésben; de lehet kiindulópont is, egy adottság, hogy az Amerikai Egyesült Államok már maga az új Jeruzsálem, amely a szabadságot vagy az igazság ismeretét képviseli a világban, amelyből önmagát túlértékelő, kiválónak tartó, imperialista attitűd és hübrisz fakadhat. Az amerikai politikában mindkét használatra találhatunk példát, amelyet jómagam is összegeztem már korábban,²⁰ mégis fontosnak tartom, hogy a továbbiakban egy olyan, jelenkori amerikai politikai mozgalmat mutassak be, amelyre a hegyen épült város bibliai képe és a kontinensre érkező puritán telepések erőteljes hatással voltak.

A keresztény nacionalizmus és a bibliai mítoszok politikai határai

A Pew Research Center közvélemény-kutató intézet 2022-ben készített reprezentatív felmérést, ahol az amerikai emberek 45%-a azt vallotta, hogy az Egyesült Államoknak keresztény nemzetnek kell lennie.²¹ A kutatás létrejöttét az a tendencia motiválta, hogy egyre több amerikai politikus nevezte magát a jobboldalon „keresztény nacionalistának”. A keresztény nacionalizmus alatt azt a teológiai és egyben politikai meggyőződést értjük, miszerint Isten kiválasztotta Amerikát, és szent küldetéssel

¹⁹ GARDELLA 2014, 60. o.

²⁰ NAGY 2019.

²¹ 45% of Americans Say U.S. Should Be a 'Christian Nation' – But they hold differing opinions about what that phrase means, and two-thirds of U.S. adults say churches should keep out of politics. *Pew Research Center*, 2022. október 27. <https://www.pewresearch.org/religion/2022/10/27/45-of-americans-say-u-s-should-be-a-christian-nation/>.

bízta meg ebben a világban: álljon ellen az országra, illetve az egész globális világra leselkedő veszélyeknek, győzze le azokat, és emelkedjen felül rajtuk. Ezt pedig az-zal érheti el, ha olyan teonómikus politikai berendezkedést juttat érvényre, amely a Szentírás és a keresztény értékek mentén szerveződik.²² Módszereiben kifejezetten radikális, mivel nemcsak az ország alakulása, hanem egyfajta kozmikus küzdelemben való részvétel is a tét, ahol a választott nép csak akkor veheti fel érdemben a harcot a természetellenes hatalmakkal, ha a társadalmi élet minden színterén keresztények irányítják a folyamatokat, és a kereszténység egy sajátos értelmezésének világlátását teszik kötelező érvényűvé. Ebből fakadóan a keresztény nacionalizmus az egyház és az állam szétválasztását is elutasítja, hisz a kereszténység kizárólagossá tétele és a vallási pluralizmus teljes elutasítása az egyetlen út a szent küldetés beteljesítése felé.

A Public Religion Research Institute 2024-es felméréséből az derül ki, hogy az amerikai lakosság kisebb, mégis nem elhanyagolható százaléka elkötelezett híve (~10%) vagy szimpatizánsa (~20%) ennek a mozgalomnak.²³ Ebből a kutatásból derül ki az is, hogy a lakosság mely demográfiai csoportjai leginkább a támogatói ennek: a fehér, republikánus pártra szavazó, annak is a Donald Trump által vezetett irányra mellett elköteleződő, evangelikál közösséghez tartozó, inkább aktív templomba járó emberek, akik az ország elsősorban szegényebb területein élnek.

Donald Trump első elnöksége alatt és azt követően számos tanulmány és könyv született, amelyben a kutatók próbálták feltérképezni azt, hogy a vallásosság és azon belül is a kereszténység milyen speciális szerepet játszik az ő megválasztásában és hatalomban tartásában, hisz bár Trump karaktere és korábbi tettei kifejezetten távol állnak a kereszténységtől, az evangelikál szavazók közel 80%-a mégis őra szavazott 2016-ban. Philip Gorski szociológus szerint a különböző értelmezések sorából – mint például, hogy az evangelikál vezetők alkut kötöttek az elnökkel annak érdekében, hogy a közösség szavazataiért cserébe juttassa érvényre az adómentességgel, vallásszabadsággal vagy abortusszal kapcsolatos szándékaikat – nem hagyható ki a keresztény nacionalizmus sem, amelyet ő – a témában szintén könyvet író Samuel Perry²⁴ szociológus és Andrew Whitehead²⁵ politikatudóssal egyetértésben – sarkos bírálatokkal illet.²⁶ Kritikájukban elsősorban az fogalmazódik meg, hogy a keresztény nacionalizmus az amerikai politikai kontextusban egy speciális, fehér

²² COOPER-WHITE 2022, 9–38. o.

²³ Support for Christian Nationalism in All 50 States. Findings from PRRI's 2023 American Values Atlas. PRRI, 2024. február 28. <https://www.prri.org/research/support-for-christian-nationalism-in-all-50-states/>.

²⁴ GORSKI-PERRY 2022, 18–29. o.

²⁵ WHITEHEAD-PERRY 2020.

²⁶ GORSKI 2020, 105–120. o.

felsőbbrendűségű karakterrel bír: Isten kiválasztotta Amerikát, és a fehér ember kezébe adta. Fehér keresztények voltak az őslakosokkal szemben kolóniákat építő puritánok vagy az angol birodalom ellen függetlenséget kivívó alapító atyák, és fehér keresztények voltak azok az állami vezetők is, amelyek az ország különösen prosperáló időszakában voltak hatalmon, elsősorban a rabszolgaság vagy a globális háborúk kizsákmányolása miatt. Így a keresztény nacionalista gondolkodásban ez a fehérek által megélt és működtetett kereszténység az, ami ennek a kiválasztottságnak és sikernek a kulcsa. Kiegészül ez továbbá egy erőteljesen militáns, maszkulin jelleggel is, amelyről bővebben az *Egyházforum* folyóiratban megjelent tanulmányomban írtam.²⁷ Gorski rámutat azonban arra is, hogy az országnak ez a fehér, maszkulin felsőbbrendű karaktere gyengül, eltűnőben van, és egyre erőteljesebbek azok a hangok, amelyek Amerikára mint a bevándorlók földjére vagy a diverzításban megélt egyenlőségre helyezik a hangsúlyt. Amikor Donald Trump azzal a szlogennel kampányol, hogy „tegyük újra nagyvá Amerikát”, voltaképpen ennek a tágan vett fehér keresztény nacionalista tábornak üzeni meg, hogy ő szembeszáll mindazokkal a folyamatokkal és azokkal a közösségekkel, amelyek erre a sajátos identitásra veszélyt jelentenek.

Talán nem túlzás kijelenteni, hogy ennek a – sajátos bibliaértelmezésből fakadó – történelmi mítosznak és a Trump által vezetett politikai folyamatnak az összefonódását láthattuk beteljesedni azon az illusztris 2021. január 6-ai puccskísérleten, amikor erőszakos tüntetők ostromolták az amerikai demokrácia egyik legfontosabb intézményét, a washingtoni Kapitóliumot azzal a céllal, hogy megállítsák Joe Biden elnök megválasztásának hivatalossá válását. A felvételeket vizsgálva vehetjük észre azt, hogy a tüntető tömegben nemcsak a republikánus pártra vagy Trump elnökre utaló szimbólumok jelentek meg, hanem a kereszténységé is: itt egy magasra tartott Biblia, ott egy közösen hordozott hatalmas fakereszt, vagy olyan póló-molinó, amelyen az olvasható: „Jézus a megváltóm, Trump az elnököm.” A kutatók szerint ez volt az a pillanat, amikor a keresztény nacionalizmus már nem csak egy szociológiai csoport vizsgálatának a fogalma volt, hanem valóságos politikai mozgalommá vált. A tömegben ugyanis sokak kezében ott volt a fehér zászló bal felső sarkában kék téglalappal, azon piros kereszttel, amelyet a keresztény nacionalizmus szimbólumaként ismerünk.

²⁷ NAGY 2024.

Összegzés

Jelenkorunk nagy kérdése, hogy a 2025 januárjában megkezdődött második Trump-elnökség milyen mértékben mélyíti ennek a politikai mozgalomnak a befolyását, és általa hogyan építődik tovább egy olyan „hegyen épült város”, amely nem példát mutat a liberális demokráciák számára a szabadság, egyenlőség vagy irgalom kérdésében, beragyogva ezzel az egész világot, hanem a hatalmat, a biztonságot és a jólétet egy egyre inkább szűkülő kisebbség számára különíti el, nem törődve ennek folyamatosan növekvő számú áldozataival.

Hivatkozott művek

45% of Americans Say U.S. Should Be a ‘Christian Nation’ – But they hold differing opinions about what that phrase means, and two-thirds of U.S. adults say churches should keep out of politics. *Pew Research Center*, 2022. október 27. <https://www.pewresearch.org/religion/2022/10/27/45-of-americans-say-u-s-should-be-a-christian-nation/>. (Megtekintés: 2025. február 23.)

ABIZEDEH, Arash: Historical Truth, National Myths and Liberal Democracy: On the Coherence of Liberal Nationalism. *The Journal of Political Philosophy*, 12. évf. 2004/3. 291–313. o.

ANDERSON, Benedict: *Elképzelt közösségek. Gondolatok a nacionalizmus eredetéről és elterjedéséről*. Ford. Sonkoly Gábor. L'Harmattan, Budapest, 2006.

Az Amerikai Egyesült Államok népének Függetlenségi Nyilatkozata. Ford. Vecseklőy József. *Magyar Elektronikus Könyvtár*, <https://mek.oszk.hu/02200/02256/02256.htm>. (Megtekintés: 2025. február 23.)

BETZ, Hans Dieter: *The Sermon on the Mount. A Commentary on the Sermon on the Mount, including the Sermon on the Plain (Matthew 5:3-7:27 and Luke 6:20-49)*. Fortress, Minneapolis, 1995.

BÖDY Pál – URBÁN Aladár: *Szöveggyűjtemény az Amerikai Egyesült Államok történetéhez 1620–1980*. Dialóg Campus, Budapest–Pécs, 2001.

COOPER-WHITE, Pamela: *The Psychology of Christian Nationalism. Why People are Drawn In and How to Talk Across the Divide*. Fortress Press, Minneapolis, 2022.

GARDELLA, Peter: *American Civil Religion. What Americans Hold Sacred*. Oxford University Press, New York, 2014.

GORSKI, Philip S.: *American Covenant. A History of Civil Religion From The Puritans To The Present*. Princeton University, Princeton, 2017.

GORSKI, Philip S.: *American Babylon. Christianity and Democracy Before and After Trump*. Routledge, Abingdon, 2020.

GORSKI, Philip S. – PERRY, Samuel L.: *The Flag and The Cross. White Christian Nationalism and the Threat to American Democracy*. Oxford University Press, New York, 2022.

- KÁNTOR Zoltán: *A nemzet intézményesülése a rendszerváltás utáni Magyarországon*. Osiris Kiadó, Budapest, 2014.
- KAROLEWSKI, Ireneusz Pawel – SUSZICZKY, Andrzej Marcin: *The Nation and Nationalism in Europe*. Edinburgh University Press, Edinburgh, 2011.
- NAGY Szabolcs: Így használták más elnökök a „hegyen épült város” metaforát. Politikai toposz vagy keresztény életforma? *Keresztény Kultúra*, 2019. szeptember 30. https://keresztenykultura.blog.hu/2019/09/30/hegyen_epult_varos_987. (Megtekintés: 2025. február 25.)
- NAGY Szabolcs: Erőszak és engedelmisség. A keresztény nacionalizmus férfiképe. *Egyház-fórum*, 39. évf. 2024/3. 52–56. o.
- PETERECZ Zoltán: *A kivételes Amerika. Az amerikai kivételesség történelmi bemutatása*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2016.
- POWELL, Mark Allen: *Introducing the New Testament. A Historical, Literary, and Theological Survey*. Baker Academic, Grand Rapids, 2009.
- RENAN, Ernest: Mi a nemzet? Ford. Réz Pál. In: Bretter Zoltán – Deák Ágnes (szerk.): *Eszmék a politikában. A nacionalizmus*. Tanulmány Kiadó, Pécs, 1995. 171–187. o.
- Support for Christian Nationalism in All 50 States: Findings from PRRI’s 2023 American Values Atlas. *PRRI*, 2024. február 28. <https://www.prri.org/research/support-for-christian-nationalism-in-all-50-states/>. (Megtekintés: 2025. február 22.)
- The 1619 Project. *The New York Times Magazine*, <https://www.nytimes.com/interactive/2019/08/14/magazine/1619-america-slavery.html>. (Megtekintés: 2025. február 23.)
- TOCQUEVILLE, Alexis de: *Az amerikai demokrácia*. Ford. Ádám Péter et al. Európa, Budapest, 1993.
- WHITEHEAD, Andrew L. – PERRY, Samuel L.: *Taking America Back for God. Christian Nationalism in the United States*. Oxford University Press, New York, 2020.
- WINTHROP, John: *A Modell of Christian Charity* [1630]. <https://history.hanover.edu/texts/winthmod.html>. (Megtekintés: 2025. február 23.)